

2. Антанайтис В.В. Современное направление лесостроительства. – М.: Лесн. пром-сть, 1977. – 280 с.
3. Антанайтис В.В., Дялтувас Р.П., Мажейка Ю.Ф. Организация и ведение лесного хозяйства на почвенно-типологической основе. – М.: Агропромиздат, 1985. – 200 с.
4. Временная методика определения экономической эффективности затрат в мероприятия по охране окружающей среды // Экономическая газета. – 1980, № 33. – С. 18-21.
5. Иванюта В.М., Кожухов Н.И., Моисеев Н.А. Экономика лесного хозяйства: Учебник для вузов. – М.: Лесн. пром-сть, 1983. – 272 с.
6. Лісовий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1994, № 17. – С. 443-474.
7. Тупиця Ю.Ю. Эколого-экономическая эффективность природо-пользования. – М.: Наука, 1980. – 168 с.
8. Цурик Є.І. Еколого-економічна ефективність лісокористування.

УДК 502.2.05:598.2:502.72]003.1 Доц. І.П. Соловій, канд. с.-г. наук – УкрДЛТУ;
Аспір. О.С. Закала – ЛНУ ім. І. Франка

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ОРНІТОФАУНИ НА ПРИРО- ДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЯХ

Подано еколого-економічну оцінку орнітофауни на прикладі заповідника "Розточчя" та РЛП "Знесіння". Розрахунок вартості орнітофауни здійснений за методикою вартісної оцінки наземних тварин, готовність заплатити за екскурсії-спостереження за птахами – методом умовного оцінювання.

Doc. Ihor Soloviy –USUFWT; Postgrad. Oksana Zakala – Lviv National University
**Ecological-Economic Evaluation of the Ornithological Fauna on the Nature
Protected Areas**

In this article Ecological-Economic Evaluation of the Ornithological Fauna on the reserve Roztochchya and Regional Landscape Park Znesinnia have been presented. The calculation of the bird's population value is done by the Methodic of the Terrestrial Animals Valuation. The willingness to pay for the birds watching excursions have been calculated by Contingent Valuation Method.

Проблема оцінки природних ресурсів стоїть перед вченими і практика-ми вже не один десяток років. Птахи – важливий природний ресурс, вони не лише виконують безліч екологічних функцій, але й пропонують широке різноманіття вигід для суспільства. Включення показників оцінки запасів природних ресурсів у процес управління розвитком на національному та регіональному рівнях дозволить оцінити наявні на території природні активи і рівень їх використання, а також координувати загальну економічну політику в напрямку більш ефективного використання еколого-ресурсного потенціалу [2, 3, 9].

Економічна оцінка дає об'єктивне уявлення про господарську цінність природних ресурсів, дозволяє обґрунтувати інвестиції в їх відновлення та охорону та вибрати найбільш ефективний спосіб експлуатації, забезпечує більш точне врахування реальних затрат і вигід у проекті, забезпечує дані для обліку ресурсів держави, сприяє реалізації політики сталого розвитку, дає інформацію про розмір компенсації через заподіяну шкоду, може бути джерелом доходів для структур місцевого рівня. Спроби оцінити бажання заплатити дозво-

лять розширювати спектр послуг туристичних фірм, оскільки вони виявляють споживача і його зацікавленість у споживанні певної екологічної послуги.

Методика

Спроби здійснити економічну оцінку орнітофауни зроблено в різних країнах. Так, в Росії (лабораторія зоологічного моніторингу Російської Академії Наук) під керівництвом проф. Ю.С. Равкіна розроблена методика оцінки ресурсів наземних тварин, яка використовується для екологічної експертизи господарських проектів [5,6,7]. Методика еколого-економічної оцінки спостережень за птахами, яка розроблена Г. Сігнорелло (кафедра економіки сільського господарства, університет Катанії, Італія), ґрунтується на методі умовного оцінювання (Contingent Valuation Method) [12]. Методика економічної оцінки мисливських тварин розроблена в Україні (УкрДЛТУ) Ю.Ю. Тупицею та І.М. Синякевичем [8].

Для підрахунку вартісної оцінки ресурсів птахів ми використовували методику біосферної вартості наземних тварин Ю.С. Равкіна (1995). Вартісну оцінку орнітологічних ресурсів визначали за допомогою такс для визначення розміру штрафу за шкоду, спричинену незаконним їх добуванням чи знищенням [4].

Біосферна вартість розраховується для кожного виду птахів зокрема. Для територій з особливим охоронним статусом вводиться коефіцієнт статусу території (K_m): для заповідників і національних парків державного значення, а також їх охоронних зон – 3; для охоронних ділянок місцевого значення та їх охоронних зон, а також міських місць існування птахів і зелених зон міст – 2; для інших територій – 1. Величина біосферної вартості (для кожного виду) розраховується за формулою:

$$B_6 = C_c * K_t * T * P$$

де: B_6 – біосферна вартість; C_c – середня приведена чисельність тварин; K_m – коефіцієнт статусу території; T – такса відшкодування шкоди для даного виду в кратності до розміру мінімальної заробітної плати на час оцінки; P – розмір мінімальної заробітної плати на час оцінки.

Для визначення еколого-економічної оцінки спостережень за птахами ми користувалися методом умовного оцінювання. Для цього ми склали анкету із дотриманням вимог до опитувань [10], одне з питань якої торкається максимальної готовності заплатити за екскурсію-спостереження за птахами із використанням бінокля та цікавими розповідями з їхнього життя.

Результати

Дослідження проводилися в заповіднику Розточчя та регіональному ландшафтному парку "Знесіння".

Розрахунки показують, що найбільш економічно цінними є населення птахів стиглих дубових лісів; майже на однаковому рівні вартість населення птахів стиглих вільхових лісів, стиглих буково-дубово-соснових, стиглих сосново-ялицевих та стиглих бучин, найменша вартість орнітокомплексів просапних і посівних сільськогосподарських культур; вартість населення птахів заростаючих заболочених лук та низинних лук мають проміжні значення.

При проектуванні доріг, будівництві чи інших заходах, які передбачають вилучення певних територій для господарських потреб, слід вибирати проект, який приносить найменшу шкоду навколишньому середовищу.

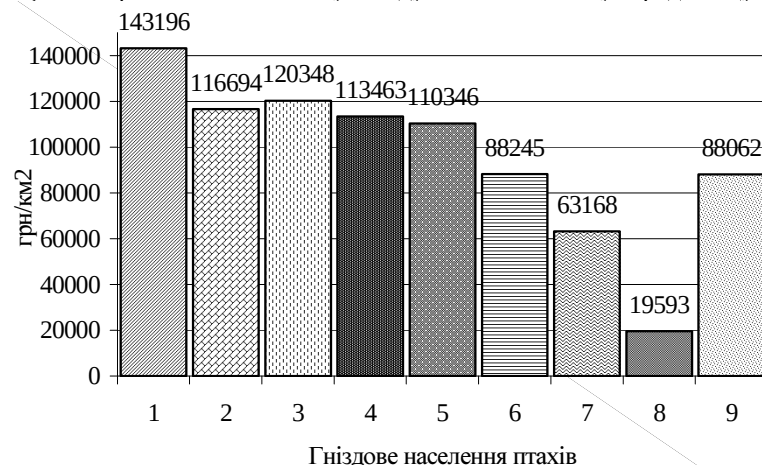

Рис. 1. Вартість (грн./км²) орнітокомплексів заповідника "Розточчя" та РЛП "Знесіння"

Гніздове населення птахів: 1 – стиглих дубових лісів; 2 – стиглих вільхових лісів; 3 – стиглих буково-дубово-соснових лісів; 4 – стиглих сосново-ялицевих лісів; 5 – стиглих бучин; 6 – заростаючих заболочених лук; 7 – низинних лук вздовж річки; 8 – просапних і посівних сільськогосподарських культур; 9 – парку "Знесіння".

Із 203 осіб, опитаних в РЛП "Знесіння" бути потенційними відвідувачами екскурсій-спостережень за птахами, виявили бажання 165 осіб (81 %). Результати аналізу максимальної готовності заплатити показано на рис. 2.

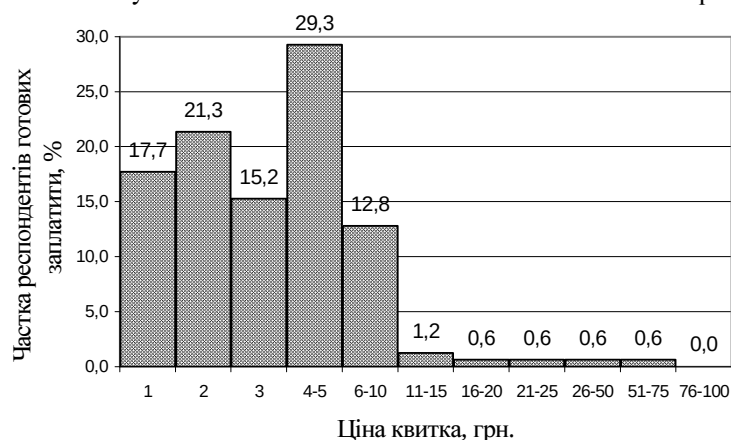

Рис. 2. Готовність відвідувачів заплатити за екскурсію

Середнє значення готовності заплатити становить 3,9 грн. (при стандартному відхиленні 6,7).

За результатами статистичної обробки найбільшу ціну за екскурсію спостереження за птахами готові заплатити відвідувачі віком 18-22 роки (5,4 грн.) та до 18 років (5 грн.), найменшу готовність заплатити виявили 50-59-річні та віком 60 і більше років (1,4 та 1,8 грн. відповідно). Величина готовності заплатити для інших вікових категорій має проміжне значення.

Відвідувачі, які багато спостерігають за птахами, виявляють більшу готовність заплатити і середня виявлена ціна для них становить $3,6 \pm 0,6$ грн., для відвідувачів, які мало спостерігають за птахами вона становить $3,4 \pm 0,3$ грн. і для тих, які переважно не спостерігають $3,0 \pm 0,5$ грн.

На основі проведених опитувань та обробки даних ми виявили особливості ставлення відвідувачів до проведення екскурсій у парку та максимальну висловлену готовність їх заплатити за неї. Виявлено, що послуга буде користуватися попитом. Проведений інвестиційний аналіз проекту надання послуг екскурсій-спостережень за птахами показує, що даний проект при часовому горизонті 7 років має додатне значення чистої теперішньої вартості (ЧТВ=4539 грн.).

Висновки

Еколого-економічна оцінка орнітокомплексів заповідника "Розточчя" та парку "Знесіння", а також готовності заплатити за екскурсії – спостереження за птахами відвідувачами парку "Знесіння" свідчать, що:

- 1) насадження різного породного складу в межах заповідного об'єкту відрізняються за величиною вартості орнітологічних комплексів порівняно із стиглими бучинами, економічна вартість яких є мінімальною в межах 3-30 %;
- 2) економічно більш цінними є орнітокомплекси мало порушених антропогенною діяльністю територій порівняно із агроценозами, які характеризуються біднішим біорізноманіттям;
- 3) серед опитаних відвідувачів регіонального ландшафтного парку "Знесіння" 81 % зацікавлені у відвідуванні екскурсій-спостережень за птахами, що свідчить про те, що проведення екскурсій буде користуватися попитом.

Створення туристичних маршрутів із спеціалізацією на спостереженнях за птахами є перспективним у зв'язку із потужним розвитком цього виду туризму у багатьох країнах світу ("birds watching" – найбільш вживана назва щодо нього), комерційною привабливістю та важливістю його для формування екологічної свідомості.

Література

1. Гузій А. І. Фауна і населення хребетних Західного регіону України. – Т.1. Розточчя. – К., 1997. – 147 с.
2. Перелет Р.А., Фоменко Г.А. Отработка международных подходов к денежной оценке природных ресурсов // Бюл. Центра экологической политики России, №2 (6), декабрь 1997 – С.20-22.
3. Перелет Р.А., Фоменко Г.А. Как учесть и оценить природные ресурсы в регионах? // Охрана дикой природы. №4 (15), 1999, – С.42-45.

4. **Постанова** Кабінету Міністрів України від 21 квітня 1998 р. № 521 "Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України", Київ.

5. **Равкин Ю.С.** Оценка размеров компенсации ущерба животному миру // Всесоюзное совещание по проблеме кадастра и учета животного мира. Ч.1. Уфа, 1989. – С. 182-184.

6. **Равкин Ю.С.** Опыт оценки ущерба животному миру при экологической экспертизе хозяйственных проектов // Экономика сохранения биоразнообразия. М.: 1995. – С. 214-222.

7. **Равкин Ю.С.** Принципы и порядок расчета стоимостной оценки ресурсов наземных животных и ущерба, наносимого им хозяйственной деятельностью // Охрана живой природы. Выпуск 3 (8), 1997. – 56-61 с.

8. **Синякевич І.М.** Економіка лісокористування. Навчальний посібник. Львів, 1999. – С.201-215.

9. **Управление** природопользованием для устойчивого развития. – Ярославль: НПП "Кадастр", 1997. – 187 с.

10. **Черчилль Г.А.** Маркетинговые исследования. Санкт-Петербург, 2001. – 750 с.

11. **Carson R.T. et al.** Bibliography of Contingent Valuation Studies and Papers // la Jolla: Natural Resources Damage Assessment, Inc. 1995.

12. **Signorello G.** Valuing birds watching in a mediterranean Wetland // Environmental Resource Valuation: Applications of the Contingent Valuation Method in Italy. Boston / Dortrecht / London, 1998. – P. 171-191.

УДК 630*165

*Докторант О.Я. Лазор, канд. с.-г. наук –
УАДУ при Президентіві України*

КОНФЛІКТИ МІЖ ЕКОЛОГІЄЮ ТА ЕКОНОМІКОЮ: ПОШУК РІШЕНЬ

Зростання кількості виникнення екологічних конфліктів дає підставу віднести їх до об'єктів досліджень еколого-експертних органів. У зв'язку з цим у статті розкриті зміст еколого-економічних конфліктів, причини їх виникнення та управління конфліктами; проаналізовані шляхи їх вирішення, а також вказано на можливість посередницької діяльності державних службовців – суб'єктів екологічної експертизи як один із шляхів вирішення екологічних конфліктів; вказані особливості цієї діяльності.

О.Я. Лазор – УАДУ

Conflicts between economy and ecology: searching for decisions

The increasing amount of ecological conflicts, which very often take place, demand that these conflicts should be related to the objects studied by ecological-expert institutions. In this connection the article lightens the substance of ecological conflicts, given reasons for their appearance and underlines methods that help to manage with them. This article reveals the ways of regulating this conflicts and points out the possibility of intermediate activity of state officials – the subjects of ecological examination, as one of the possible methods of regulating ecological conflicts; the peculiarities of this activity are also represented in this article.

Зростання економіки неминує супроводжується зростанням кількості вилучених природних ресурсів із природного середовища, що викликає значне погіршення його стану. За цих умов вельми важливого як теоретичного, так і практичного значення набуває проблема пошуку оптимуму між економікою та екологією, між задоволенням потреб суспільства та збереженням довкілля.

Здатність природного середовища самовідновлюватися у сучасних умовах, на перший погляд, здається дивним з огляду на історичну тривалість цього процесу. Можливо, тому людство, хоча і розуміє глобальність існування тих чи інших екологічних проблем, все ж таки сприймає це інертно. Однак, якщо громадськість намагається активно діяти у розв'язанні екологічних проблем і не знаходить шляхів їх вирішення, то це призводить до виникнення екологічних конфліктів.

Екологічні конфлікти, виникають дедалі частіше, зазвичай, за умови втручання людини у довкілля, що провокує зміни у природних або соціальних системах. Конфлікт виникає у тому випадку, коли таке втручання, на думку однієї або кількох груп людей, розглядається як порушення комплексної взаємодії фізичних, біологічних і соціальних процесів у навколишньому середовищі та тим самим завдає шкоду [9]. Саме поняття "екологічні конфлікти" досить нове у науковій літературі, а тому їх практичне вирішення потребує подальшого вивчення.

Корені екологічних конфліктів часто ховаються у непорозумінні між їх учасниками, недостатній поінформованості сторін, отриманні неповної чи неточної інформації. Конфлікти можуть виникнути також, якщо зацікавлена громадськість та їх опоненти мають відмінні інтереси або ж предмет розходжень. Різні відомства, а також представники бізнесу часто мотивують далеко не природоошадливу діяльність своїх об'єктів вищими інтересами. Інколи вони просто не передбачають усіх негативних наслідків своєї діяльності. Окрім цього, можуть не враховувати, що запити громадськості в інформації мають набагато ширший діапазон: про діяльність небезпечних об'єктів, обговорення важливих екологічних проблем, прийняття та виконання владних рішень щодо довкілля тощо.

До того ж, як стверджують фахівці [3], сам стиль подання інформації також можуть спровокувати виникнення екологічного конфлікту. Особа, яка не користується довірою, повагою у людей або ж, просто некомпетентна, може надовго зіпсувати стосунки між учасниками конфлікту. Так само, як і невміле оперування тими чи іншими показниками може викликати цілком зрозуміле обурення громадськості.

Однак, надання інформації та згода з нею – це зовсім різні речі. Не варто очікувати, що громадськість, володіючи інформацією, прийде до тих же висновків, що й експерти. Якщо все це відбувається на ґрунті недовіри та напружених стосунків між учасниками, то конфлікт, якого можна було би уникнути, може стати досить тривалим.

Зіткнення інтересів різних сторін із приводу захисту навколишнього середовища сьогодні відбувається досить часто. Конфлікти можуть виникнути навколо розміщення промислових підприємств, планування землекористування, забруднення довкілля діючими об'єктами тощо. Тому інтереси конфліктантів недоцільно класифікувати як "правильні" чи "неправильні", оскільки вони виникають через відмінність у цілях, що ставлять перед собою учасники конфлікту. Адже будь-які промислові підприємства – це не тільки викиди забруднюючих речовин, але і робота для багатьох людей, доходи до